



JURIDISKA FAKULTETEN
vid Lunds universitet

Rebecca Karlsson

Yttrandefrihet och personlig integritet i konflikt

LAGF03 Rättsvetenskaplig uppsats

Uppsats på juristprogrammet
15 högskolepoäng

Handledare: David Reidhav

Termin: VT 2015

Innehåll

SUMMARY	1
SAMMANFATTNING	3
FÖRKORTNINGAR	5
1 INLEDNING	6
1.1 Bakgrund	6
1.2 Syfte, avgränsningar och frågeställningar	7
1.3 Metod och material	8
1.4 Disposition	8
2 YTTRANDEFRIHET	9
2.1 Yttrandefrihet som allmän princip	9
2.2 Yttrandefrihetens skydd i svensk rätt	9
2.2.1 Regeringsformen och yttrandefrihetsgrundlagarna	9
2.2.2 Grundlagsskydd genom utgivningsbevis	11
2.2.3 Yttrandefrihetsbrott	12
2.2.4 Europakonventionen	12
2.3 Yttrandefrihetens historia och syfte	13
3 OFFENTLIGHETSPRINCIPEN	16
3.1 Förhandlingsoffentlighet	16
3.2 Handlingsoffentlighet	17
3.3 Offentlighetsprincipens historia och syfte	17
4 PERSONLIG INTEGRITET	19
4.1 Integritetsskydd i svensk rätt	20
4.1.1 Regeringsformen	20
4.1.2 EKMR	21
4.1.3 Yttrandefrihetsbrottet förtal	22
4.1.4 Personuppgiftslagen	24
4.1.5 Pressetiska regler för press, radio och tv	24
5 ANALYS OCH SLUTSATS	26
5.1 Yttrandefrihet och personlig integritet	26
5.2 Lexbaseproblematiken	27
5.3 Krävs ytterligare skydd för personlig integritet?	28
5.4 Slutsats	29

Summary

The ambition of this thesis is to examine the values for the wide freedom of expression in Swedish law and describe how this relates to the rights to privacy.

The protection of freedom of expression in Swedish law is extensive. The regulation includes the right to be heard and protection of the opportunities to be heard. The Constitution of Sweden (RF) gives everyone the right to freedom of expression. Freedom of the Press Act (TF), including the principle of public access (offentlighetsprincipen), and Fundamental Law on Freedom of Expression (YGL) constitutes the legal protections for the pursuance of freedom of expression. Freedom of expression is restricted by the exclusivity principle, freedom of expression violations and via references to law, for example, Public Access to Information and Secrecy Act (OSL).

The right to privacy is regulated in The Constitution of Sweden and constitutes protection of individuals against the public. The thesis is limited to describe the right to privacy in a nonprofit sentence that involves a person's reputation, good name or rumor which is protected by the offense of defamation. The prospects for a conviction are small when the violation occurred in media protected by constitutional laws.

In addition to the protection of freedom of expression and rights to privacy, are the standards in ECHR, something that Sweden has to fulfill. ECHR contains both articles about freedom of expression and the right to privacy. There is nothing that says that Swedish law don't fulfill ECHR standards but because of ECHR:s standards are dynamic, Sweden may end up in the risk zone because the European Court of Justice gives more importance to the right to privacy than the Swedish law does.

Individuals' right to privacy is a freedom worth protection. The problem is that the right to privacy as a concept is moving and it seems very difficult to define. The right to privacy is also a direct or indirect restriction on freedom of expression. The freedom of expression has strong position in Swedish law and the area around the rights to privacy is sensitive to control. But control must be taken. I suggest an introduction of a self-regulation system like the system used by press, radio and television.

The thesis deals with the problems surrounding the site Lexbase which is a database that is protected by the constitutional laws through a so-called publication authorization. The site publishes civil and criminal judgments online, this is fully accordance with the law. Lexbase has received strong criticism from people who felt offended and insulted. The site can be used by anyone and its easy to see if a neighbor participated in a criminal case. Lexbase was accused of defamation, but was acquitted in April this year, freedom of expression was given priority.

Sammanfattning

Syftet med denna uppsats är att redogöra för den utsträckt yttrandefrihet som finns i svensk rätt och belysa dess relation till personlig integritet.

Skyddet för yttrandefriheten i svensk rätt är omfattande och består av rätten att yttra sig samt av det rättsliga skyddet. Regeringsformen ger var och en rätt till yttrandefrihet. Tryckfrihetsförordningen, innehållande offentlighetsprincipen, samt yttrandefrihetsgrundlagen utgör det rättsliga skyddet för utövandet av yttrandefriheten. Vidare begränsas yttrandefriheten genom exklusivetsprincipen, yttrandefrihetsbrotten samt genom hänvisningar till lag ex. offentlighet- och sekretesslagen.

Rätten till personlig integritet regleras i regeringsformen och innebär ett skydd för enskilda personer gentemot det allmänna. Uppsatsen begränsas till *personlig integritet i ideell mening* som innebär en persons anseende, goda namn eller rykte. Vid en kränkning av *personlig integritet i ideell mening* är åtal för ärekränkingsbrott närmast till hands. Förutsättningarna till en fällande dom är knappa när kränkningen skett i ett grundlagsskyddat media.

Utöver skyddet för yttrandefrihet och privatliv i svensk rätt tillkommer europakonventionens krav på Sverige. Europakonventionen innehåller både rätten till yttrandefrihet och privatliv. Det finns inget som säger att Sverige kränker konventionen men eftersom dess tillämpning är dynamisk kan Sverige komma att hamna i riskzonen då europadomstolens praxis ger mer tyngd åt rätten till privatliv än vad svensk rätt ger uttryck för.

Enskildas personliga integritet är precis som yttrandefriheten skyddsvärd. Problemet är att personlig integritet som begrepp inte går att ta fasta på och det förefaller svårt att definiera. Samtidigt innebär rätt till personlig integritet alltid en direkt eller indirekt inskränkning i yttrandefriheten. Eftersom yttrandefriheten har stark position i svensk rätt är området kring personlig integritet känsligt att hantera, men åtgärder behöver vidtas. Förslagsvis genom införande av ett självsanerande system likt det system som finns för press, radio och tv.

Uppsatsen behandlar problematiken kring databasen Lexbase som åtnjuter grundlagsskydd genom ett s.k. utgivningsbevis. Sajten publicerar tviste- och brottmåls domar online helt i enlighet med

gällande rätt. Lexbase har fått stark kritik från människor som känt sig uthängda och kränkta. Lexbase kan användas av vem som helst och sökfunktionen kan utnyttjas till att finna information om exempelvis en granne som varit med i ett brottmål. Lexbase blev åtalade för förtal men friades på samtliga punkter i april 2015 och yttrandefriheten fick företräde.

Förkortningar

BrB

Europadomstolen

EKMR

JK

OSL

PUL

RF

SvJT

TF

YGL

Brottsbalken

Europeiska domstolen för
mänskliga rättigheter

Europakonventionen

Justitiekanslern

Offentlighet- och sekretesslagen

Personuppgiftslagen

Regeringsformen

Svensk Juristtidning

Tryckfrihetsförordningen

Yttrandefrihetsgrundlagen

1 Inledning

1.1 Bakgrund

Sedan 2014 blev det möjligt genom Lexbase, en sajt på internet, söka på tviste- och brottmåls domar via namn, adress eller kartfunktion. Detta helt i linje med gällande rätt. Lexbase åtnjuter grundlagsskydd genom ett s.k. utgivningsbevis vilket medför att sajten skyddas i samma utsträckning som etablerade massmedier. I Sverige råder ett långtgående skydd för yttrandefriheten. Förutom tryckfrihetsförordningen och yttrandefrihetsgrundlagen finns möjligheten att ta del av allmänna handlingar i enlighet med offentlighetsprincipen, en möjlighet som de flesta andra EU-länder saknar.

Domstolsförhandlingar är i stor utsträckning offentliga, naturligt är även att domen blir tillgänglig. Detta för att skapa rättssäkerhet och undvika korrupktion. Bilden av offentlighetsprincipen förändras när enskilda angelägenheter genom ett knapptryck blir tillgängliga för allmänheten. Medborgare kan nu enkelt kontrollera varandra genom att söka efter om någon med kriminellt förflutet finns i omgivningen.

Lexbase har mött stark kritik av enskilda som känner sig kränkta. Några säger sig fått sina liv förstörda eftersom sajten anger att de är "förekommande" i brottmål. Sanningen är att de kanske rent av blev friade i brottmålet. Skvaller sprids snabbt och vi vet alla att det inte alltid innebär sanningen. Nu kan skvallret också kontrolleras genom internet, vilket gör att ryktet får genomslag. Är det verkligen motiverat att enskilda ska leva med något de redan avtjänat sitt straff för? Eller, i värsta fall, ett rykte för något de inte ens blivit straffade för?

Detta ger upphov till att titta närmre på det grundläggande, unika skyddet för öppenhet i svensk rätt. Vad är det som gör att skyddet är så otroligt starkt? Vad händer när människor till följd av öppenheten känner sig kränkta, när det offentliga innebär ett betydande hinder för dem i sitt vardagliga liv? Hur förhåller sig detta till Europakonventionen om de mänskliga rättigheterna?

1.2 Syfte, avgränsningar och frågeställningar

Syftet med uppsatsen är att klargöra de värden som ligger till grund för den utsträckta yttrandefriheten i svensk rätt och belysa hur den förhåller sig till intresset av det som kallas personlig integritet. Detta för att öka förståelsen för den ständigt pågående debatten på området och förhoppningsvis vara till ledning för det politiska ställningstagandet och den rättsliga utvecklingen.

Uppsatsen avgränsas till problematiken kring databasen Lexbase och det åtal, enligt 7:4 14p TF, som väcktes mot den ansvarige utgivaren, där en ogillande dom avkunnades i april 2015. Utifrån denna problematik behandlas vad som gäller när rätten till yttrandefrihet och personlig integritet kommer i konflikt med varandra. Vilket skydd finns för den personliga integriteten i svensk rätt?

Huvudsakligen behandlas svensk rätt där EKMR också har central betydelse. EU-rättens stadga kommer inte behandlas eftersom den till stor del har samma innehåll som EKMR. Uppsatsen behandlar personlig integritet i ideell mening, inte fysisk integritet t.ex. våld. Jag har valt att inte närmre gå in på möjligheterna för ansvarsutkrävande. Istället har jag lagt vikten vid att redogöra för de grundläggande värden som rättigheterna bygger på, deras syfte och historia.

Aktuellt att behandla är i vilken riktning utvecklingen går, mot utökad integritet eller en bibehållen stark yttrandefrihet? Vilken betydelse har EKMR på området i svensk rätt och vilken påverkan på utvecklingen har den? Den svenska offentlighetsprincipen som ger allmänheten rätt att ta del av allmänna handlingar är unik i internationellt hänseende. Genom tillämpning av principen kan personuppgifter flöda fritt och finns tillgängliga för allas kännedom. Vilka bakomliggande syften har principen och varför kom den till?

I förhållande till offentlighetsprincipen kommer uppsatsen utreda rätten till personlig integritet. Vilka värden har rättigheten? Gör rättigheten skäl för sig och på vilka sätt skyddas den i svensk rätt? Är skyddet tillräckligt?

1.3 Metod och material

Övergripande har en analytisk metod använts för att komma fram till logiskt hållbara argument för- och emot rättigheterna. Argumenten har analyserats med största möjliga opartiskhet. För att öka förståelsen för problemen både de lege lata och de lege ferenda har jag använt mig av ett utvecklingsperspektiv där problematiken belyses utifrån dess historik. Genom att se rättigheterna ur ett historiskt perspektiv ges möjligheten att se det stora övergripande syftet vilket underlättar ställningstaganden.

I en del redogör jag gällande rätt, här har rättsdogmatisk metod använts. Lagtext, förarbeten, juridisk doktrin och till viss del praxis har undersökts som stöd. För att sätta den gällande rätten i ett större sammanhang har en rättssociologisk metod använts. De rättssociologiska inslagen bidrar till att ge ett samhällsperspektiv på frågan och besvara frågan om hur utvecklingen på området ter sig, vilken indirekt också inverkar på rättsbildningen.¹

För att förstå de grundläggande värden och historien som ligger bakom yttrandefriheten har framförallt relevant litteratur och förarbeten studerats. På de ställen informationen varit bristfällig har även artiklar använts vilka jag har förhållit mig källkritisk till. Det finns mindre material att tillgå på området för den personliga integriteten. Olika författares åsikter och argument för- och emot utökat integritetslagstiftning har jämförts, för att få en bred förståelse. Området som berör EKMR har främst studerats genom juridisk doktrin samt europadomstolens praxis.

1.4 Disposition

Först presenteras yttrandefriheten och dess skydd i svensk rätt i form av TF och YGL samt möjligheterna till att åtnjuta grundlagsskydd genom utgivningsbevis. Härtill följer en redogörelse för yttrandefrihetens historia. Därefter behandlas offentlighetsprincipen, vilka delar som ingår och dess övergripande betydelse för Sverige. I nästa kapitel ges personlig integritet en innebörd och underliggande filosofiska och moraliska värden beaktas. Rättighetsskyddet i svensk rätt överblickas med nedslag på bl.a. förtalsbestämmelsen. Uppsatsen avslutas med en diskussion. Här diskuteras om ett starkare skydd för den personliga integriteten bör införas med hänsyn till de kränkningar människor utsätts för via Lexbase.

¹ Hydén, s.17

² SOU 1979:49, s.19

2 Yttrandefrihet

2.1 Yttrandefrihet som allmän princip

Yttrandefrihet är något som människor i en demokrati brukar uppfatta som något så självklart att man kanske inte ens tänker på att dess existens.² Att kunna uttrycka eller yttra sig fritt är en naturlig strävan som människor har.³ Alla former av uttryckssätt och alla kategorier av åsikter, tankar och känslor omfattas i en absolut yttrandefrihet.

Att yttrandefriheten är accepterad såsom en fundamental mänsklig rättighet råder inga tvivel om. Yttrandefriheten finns reglerad i flera internationella konventioner däribland Europakonventionen. I Sverige regleras fri- och rättigheten i regeringsformen och ges särskilt skydd i tryckfrihetsförordningen samt i yttrandefrihetsgrundlagen.⁴ Att yttrandefriheten fått ett så omfattande grundlagsskydd i Sverige kan sägas återspegla de värdena friheten har i svensk rätt. Internationellt sett är det omfattande yttrandefrihetsskyddet i svensk rätt unikt.⁵

2.2 Yttrandefrihetens skydd i svensk rätt

2.2.1 Regeringsformen och yttrandefrihetsgrundlagarna

Yttrandefriheten är en av den svenska demokratins grundpelare. Det anslås i 1:1 RF där det står att *folkstyrelsen bygger på fri åsiktsbildning och på allmän och lika rösträtt*. Yttrandefriheten ges vidare ett allmänt skydd i 2:1 RF. Yttrandefrihet innebär, enligt 1p, att i tal, skrift, bild eller på annat sätt meddela upplysningar, uttrycka tankar, känslor eller åsikter. Uppräkningen är exemplifierande och ska inte inskränka friheten.⁶ Härtill beskrivs informationsfriheten i 2 p som innebär en frihet att inhämta och ta emot upplysningar och ta del av andras yttranden.

² SOU 1979:49, s.19

³ Axberger (2012), s.73

⁴ Tryckfrihetsförordningen och yttrandefrihetsgrundlagen benämns fortsättningsvis yttrandefrihetsgrundlagarna.

⁵ SOU 1975:75 s.24

⁶ Karnov 2:1 RF

Enligt uppställda villkor i 2:20-23§§ RF kan friheterna inskränkas i lag under förutsättning att tillgodose ett ändamål som är godtagbart i ett demokratiskt samhälle. Vikten av vidaste möjliga yttrandefrihet måste beaktas. Nya lagförslag som inskränker fri- och rättigheterna i 2 kap RF måste vara välmotiverade och det ska tydligt framgå varför förslaget valts framför ett annat, för att nå ett visst eftersträvat mål.⁷ Bestämmelserna utgör dock enbart förpliktelser för det allmänna och begränsar riksdagens makt enligt 8 kap RF att stifta lag. På så sätt garanteras den enskilde indirekt ett skydd.⁸

Yttranden som kan spridas till en större krets människor, dvs massmedier, åtnjuter starkare och mer detaljerat skydd i yttrandefrihetsgrundlagarna.⁹ Skyddet öppnar möjligheter för kritisk journalistik och fri debatt. Begränsning av detta skydd får enligt exklusivitetsprincipen bara ske i yttrandefrihetsgrundlagarna alltså i TF och YGL.¹⁰ Portalparagraferna anger att varje medborgare har rätt gentemot det allmänna att i skyddade medier, yttra sig, offentliggöra allmänna handlingar och i övrigt lämna uppgifter i vilket ämne som helst. Yttrandena kan inte bli föremål för censur.

Yttrandefriheten råder inte heller här bokstavligen, det finns gränser, den viktigaste är yttrandefrihetsbrotten. Brotten finns stadgade i TF, vilken YGL hänvisar till. Det finns otillåtna yttranden enligt 7:4 TF och otillåtna offentliggöranden enligt 7:5 TF. Sistnämnda antyder på sekretessbrott med hänvisning till sekretessbestämmelser i OSL.¹¹ Otillåtna yttranden kan t.ex. utgöra brott mot rikets säkerhet, hets mot folkgrupp eller ärekränkingsbrott, innehållande förtal och förolämpning. Antalet kriminaliseringar är begränsade, i förhållande till om framställningen inte åtnjuter grundlagsskydd, då tillämpas vanlig straffrättslag.¹²

Grundlagsskyddet begränsas vidare av exklusivitetsprincipen dvs grundlagarnas materiella tillämpningsområde. Var denna gräns går är en svår rättspolitisk fråga eftersom det finns utrymme för olika uppfattningar.¹³ Grundläggande sätt får yttrandets innehåll inte gå utöver yttrandefrihetsgrundlagarnas innebörd och syfte. Portalparagraferna anger att yttrandefrihetsgrundlagarna ska tillämpas till *säkerställande av*

⁷ SOU 2007:22 s. 445

⁸ Reimers (SvJT 2009)

⁹ Axberger (2012) s.15-31

¹⁰ 1:3 TF och 1:4 YGL

¹¹ Axberger (2012) s.88

¹² SOU 1979:49 s.65

¹³ Axberger (2012) s.28-56

ett fritt meningsutbyte och en allsidig upplysning, vilket är en garanti för fri åsiktsbildning. Ett bedrägligt yttrande enligt 9:1 BrB omfattas inte av grundlagens ändamål och syfte och faller därför utanför tillämpningsområdet.

Övriga begränsningar följer av yttrandefrihetsgrundlagarnas ordningsföreskrifter och genom hänvisningar till lag t.ex. upphovsrätten. Härutöver finns pressetiska regler som syftar till att motverka oseriös journalistik och att pressen inte publicerar mer än vad som anses vara försvarligt. De fyller en viktig funktion för skydd av bl.a. enskildas privatliv.

Framställningsformen är den primära ingången till skyddet, inte kommunikationens innehåll. Ur rättssäkerhetssynpunkt är detta viktigt för att enkelt att veta när grundlagsskyddet tillämpas. Uppfylls villkoren för en framställningsform eller om det finns ett s.k. utgivningsbevis, presumeras grundlagsskydd föreligga oavsett framställningens innehåll. Till detta kommer att varje framställningsform har ett specifikt publiceringskrav, yttrandena måste vända sig till allmänheten och vara avsedda för spridning till en större krets människor. För databaser gäller t.ex. att innehållet ska *tillhandahållas allmänheten*.

Yttrandefrihetsgrundlagarna har ett ansvarssystem som förutsätter att det finns ursprungsuppgifter för publiceringen. En person måste kunna hållas ansvarig. Därför kan grundlagarna bara tillämpas på kommunikation som går att fastställa på efterhand, alltså inte på direkt kommunikation t.ex. tala inför publik. Ansvarssystemet är dock en form av ordningsföreskrift som innebär att framställningen ges grundlagsskydd, däremot kan utgivaren straffas särskilt för åsidosättandet av bestämmelsen.¹⁴

2.2.2 Grundlagsskydd genom utgivningsbevis

Webbsidor som inte bedrivs av massmedieföretag omfattas normalt inte av yttrandefrihetsgrundlagarna. För att undvika gränsdragningar till framställningsformer och att ordningsföreskrifterna åsidosätts finns det sedan 2003 möjlighet, enligt 1:9 2st YGL, för databaser att ansöka om utgivningsbevis.¹⁵ Beviset fungerar som ett frivilligt grundlagsskydd.¹⁶ Vid ansökan anmäls ursprungsuppgifter som medför att ansvarssystemet kan tillämpas.

¹⁴ Axberger (2012) s.29-49

¹⁵ prop. 2009/10:80 s.51

¹⁶ Axberger (2012) s.30

Formellt sett måste databasöverföringarna utgå från Sverige, databasens namn ska inte lätt kunna förväxlas med andra medieföretag och databasen ska drivas enligt förutsättningarna i 1:9 1st YGL.¹⁷ Ansökan görs hos myndigheten för radio och tv och kostar 2000 kr. Beviset gäller 10 år och får inte återkallas så länge kraven i YGL uppfylls. Etableringsfriheten enligt 3:1 YGL innebär att vem som helst kan ansöka. Alla ska fritt få framställa och sprida överföringar via nätet.¹⁸

Grundlagsskyddet medför att PUL inte tillämpas som har till syfte att skydda människors personliga integritet vid behandling av personuppgifter. Vidare gäller varken de pressetiska reglerna eller övrig granskningsverksamhet för databaser.¹⁹

2.2.3 Yttrandefrihetsbrott

Enligt exklusivitetsprincipen är TF både straff- och processlag på området och för att utvidga det kriminaliserade området krävs grundlagsändring. Yttrandefrihetsbrotten måste vara likalydande en kriminalisering i BrB för att gälla. "Hellre fria än fälla" ska uttryckligen beaktas vid lagföringen likaså tryckfrihetens särskilda villkor och betydelse i allmänhet.²⁰ Det föreligger uppsåtspresumtion för den person som utpekas enligt ansvarssystemet vilket innebär att skuldfrågan inte prövas.²¹

JK är ensam åklagare för yttrandefrihetsbrotten. Gällande förtal kan även den enskilde själv föra talan eller, efter den enskilde angivit brottet, av allmän åklagare om åtal kan väckas ur allmän synpunkt. Åtalet prövas av en jury. Friar juryn den tilltalade, är detta utslag bindande för rätten och överklagande är inte möjligt. Parterna kan dock gemensamt avstå från juryprövningen.²²

2.2.4 Europakonventionen

Europakonventionen gäller såsom svensk lag och enligt 2:23 RF får ingen annan lag eller föreskrift meddelas i strid med konventionen. Rätten till yttrandefrihet stadgas i art 10 EKMR, som innefattar åsiktsfrihet och frihet att ta emot och sprida uppgifter eller tankar, utan

¹⁷ prop. 2009/10:80 s.51

¹⁸ Axberger (2012) s.51-87

¹⁹ prop. 2009/10:81 s. 53

²⁰ 1:4 TF och NJA 1988 s. 118

²¹ Axberger (2012) s.89

²² SOU 2012:55 s.164

offentlig myndighets inblandning. Artikelns preciseras genom europadomstolens praxis. Rätten att motta information gäller endast om innehavaren av informationen är beredd att lämna ut den.²³

Enligt art. 10.2 kan yttrandefriheten begränsas i lag om det med övertygande skäl kan visas att det är nödvändigt i ett demokratiskt samhälle med hänsyn till *annans goda namn och rykte eller rättigheter* eller enligt en annan grund i artikeln.

Europadomstolen har framhållit friheten som en grund för ett demokratiskt samhälle och en grundläggande förutsättning för dess framsteg samt för varje människas utveckling.²⁴ Yttrandefriheten väger inte tyngre än andra konventionsrättigheter.²⁵

2.3 Yttrandefrihetens historia och syfte

När man ser till yttrandefrihetens reglering och restriktiva möjligheter till begränsningar kan man ställa sig frågan vad det är som gör att den framstår som så viktig.

I början av 1500-talet utvecklades tryckpressen vilket gjorde det lättare att sprida skrifter i större upplagor än tidigare. Det fanns inga föreställningar om någon yttrandefrihet då. Makthavarna utfärdade undantagsvis privilegier åt några som fick använda resurserna. På 1600-talet inrättades censur. Censur är motsatsen till yttrandefrihet och innebär en förhandsgranskning eller förbud mot publicering. Censur hindrar den enskildes frihet att yttra sig.²⁶

Under upplysningstiden blir frågan om yttrandefrihet aktuell. I samhället rådde stark kritik mot statsmakten.²⁷ Folket hade fått nog av censur, kungaenvälde och av orättvisor det medförde. Kriget hade orsakat förödande följder och ekonomisk nedgång. Folket var indelat i stånd vilka bl.a. fick betala olika mycket i skatt. Orättvisorna utlöste protester hos folket.

Enligt upplysningsliberalerna var yttrandefriheten en rättighet som tillhörde alla och en viktig beståndsdel för samhällets funktion.²⁸ Idéerna

²³ Danelius, s.364

²⁴ Handyside mot Förenade Konungariket

²⁵ Danelius, s.428-431

²⁶ Axberger, (2012) s.16-73

²⁷ Hirschfeldt (2004), s.282

²⁸ SOU 1975:75, s.56

spred sig snabbt till Sverige och det växte upp motstånd mot censuren.²⁹ 1766 upphävdes censuren i samband med att tryckfrihetsförordningen infördes.³⁰ Förordningen tillät tryck av alla skrifter, förutom de som uttryckligen förbjöds, och innehöll bestämmelser om offentlighetsprincipen.³¹ Syftet med dessa rättigheter var att skydda de enskilda mot staten.³² I ingressen till förordningen 1766 skrevs att en fri upplysning i samhället bidrar till kunskap och en möjlighet för medborgarna att värdera regeringssättet.

Det tog tid innan tryckfrihetsförordningen fick fäste. 1772 tog en ny enväldig härskare över och införde inskränkningar i författningen så att tryckfrihetsförordningen förlorade betydelsen. Enväldet var starkt fram till 1809. Riksdagen återinförde då tryckfrihetsförordningen på nytt.³³ I 1809 års memorial skrevs att medborgarnas personliga frihet måste skyddas och friheten garanteras bäst när medborgarna fritt får tänka och yttra sig över nationens angelägenheter.³⁴ Historiens tvång och obehag skulle inte få återupprepas.³⁵

1812 blev yttrandefrihetsförordningen grundlag och censuren förbjöds helt i samband med det. Denna grundlag bestod i nästan 150 år, men inte utan undantag och grundlagsskyddet fungerade enbart som ett målsättningsstadgande.³⁶

Under 1800-talets England framförde filosofen John Stuart Mill högst betydelsefulla argument för yttrandefrihetens utveckling. Enligt Mill är yttrandefriheten en väg till att upptäcka sanningen. När åsikter och värderingar öppet ställs mot varandra minskar risken att felaktiga beslut tas.³⁷ Även obehagliga yttranden måste tillåtas. Vidare är yttrandefriheten ett led i människans självförverkligande. Den bidrar till personlig och intellektuell utveckling, vilket leder till välfärd.

Det mest använda argumentet av Mill är att yttrandefriheten ligger till grund för ett fungerande demokratiskt styrelseskick och en fri opinionsbildning. Yttrandefriheten är allmänhetens verktyg för att kritisera makthavarna vilket är oundgängligt i ett demokratiskt styrelseskick.

²⁹ Axberger (2012), s.17

³⁰ SOU 1997:39, s.206

³¹ Axberger (2012), s.17

³² SOU 1975:75, s. 57

³³ Hirschfeldt (1998), s.8-10

³⁴ Hirschfeldt (2004), s.282

³⁵ Hirschfeldt (1998), s.10

³⁶ SOU 1975:75, s.56

³⁷ Brinnen, s.38

Rättighetsskyddet utökades under 1800-talet i Sverige men inte utan motstånd. Till en början gällde yttrandefriheten undantagslöst, 1876 lagfästes upphovsrätten. Åren därefter fram tills andra världskriget, utsattes förordningen för kraftiga påfrestningar och regler om censur infördes igen.

Det som hände i Tyskland under 1930- och 40-talen har stor inverkan på våra fri- och rättigheter. När Hitler kom till makten infördes snabbt regler om censur. Till en början förbjöds enbart pornografi tills att det 1933 brändes böcker på bål. Folkdomstolarnas domar började granskas av makthavaren innan de blev godkända. Det ansågs att vissa värderingar var dåliga för folket och försök att skapa en trygg rättsstat med en sund och förnuftig, frisk och stark arisk folkstam påbörjades. Förintelsen tog fart.

Efter kriget blev debatten om mänskliga rättigheter mer aktuell än förut. Länderna ville säkerställa ett starkt skydd med giltighet över gränserna.³⁸ 1949 kom FN:s deklaration om de mänskliga rättigheterna och europakonventionen 1950.

1949 års TF kom som en reaktion på krigsårens händelser och att tryckfrihetens ställning i svensk rätt under dessa år hade försvagats. Samma förordning gäller till stora drag än idag och bygger helt och hållet på rättsutvecklingens historia.³⁹

³⁸ SOU 1975:75, s.228

³⁹ Axberger (2012), s.20

3 Offentlighetsprincipen

Principen om offentlighet är ett grundval i svensk rättsordning. Den består av rätten att närvara vid domstolsförhandlingar och sammanträden med de beslutande politiska församlingarna (förhandlingsoffentlighet) och rätten att ta del av allmänna handlingar (handlingsoffentlighet). Offentlighetsprincipen är en del av skyddet för yttrandefriheten och är unik av sitt slag internationellt sett.⁴⁰

Begränsningar görs genom sekretessbestämmelser i OSL. Principen ger allmänheten insyn över myndigheternas agerande vilket tillgodoser kontrollmöjligheter. Missförhållanden, felaktigheter och ineffektivitet motverkas då i förvaltningen.⁴¹ Rättssäkerhet och effektivitet främjas i förvaltningen och i folkstyret vilket eftersträvas i en demokrati.⁴²

3.1 Förhandlingsoffentlighet

Förhandlingsoffentligheten är den ursprungliga formen av offentlighetsprincipen.⁴³ Den var historiskt sätt länge oreglerad och följde utav tradition.⁴⁴ Förhandlingar var offentliga redan på medeltiden då häradstingen hölls utomhus. Det fanns inslag av förhandlingsoffentligheten i Upplandslagen där det ställdes krav på ett visst antal män som skulle närvara för att ett giltigt ting skulle få hållas.⁴⁵ I 1734 års lag stadgades det om en viss förhandlingsoffentlighet i hovrätten.⁴⁶

Principen inskränktes efter hand och under upplysningstiden växte missnöjet kring den inkvisitoriska straffprocessen. 1822 föreslog lagkommittén ett stadgande om förhandlingsoffentlighet i rättegångsbalken. Argumentet var att *aktningen och tillgifwenheten för lagarna sprida sig, förtroendet för Domaremakten befastas och intresset för rätt och ordning tillvexa*. Förhandlingsoffentlighetens syfte är att vidga allmänhetens förutsättningar för kunskap och förtroende för rättsskipningen.⁴⁷

⁴⁰ Hirschfeldt (2004), s.285-286.

⁴¹ SOU 1997:39, s.468

⁴² Bohlin, s.20

⁴³ SOU 1997:39, s.467

⁴⁴ Hirschfeldt (2004), s.282

⁴⁵ Axberger, SvJT 2002, s.92

⁴⁶ Hirschfeldt (2004), s.282

⁴⁷ Edelstam, s.42-44

Numera regleras förhandlingsoffentligheten som en huvudregel i art. 6 EKMR och i 2:11 RF. Förhandlingsoffentligheten begränsas genom OSL som gör det möjligt att sekretessbelägga material i domar och genom 5:1 2-4st RB att hålla sammanträde inom stängda dörrar.⁴⁸ Begränsningsmöjligheterna tillämpas restriktivt och sällan sekretessbeläggs personuppgifter i en dom, öppenheten väger tungt.⁴⁹

3.2 Handlingsoffentlighet

Tryckfrihetsförordningen reglerar en vidsträckt rätt att ta del av allmänna handlingar. Rätten innebär att allmänna handlingar från stat, kommun och myndigheter är offentliga och tillgängliga för var och en så länge inte sekretessbestämmelser i OSL tillämpas. Principen om handlingsoffentlighet är djupt rotad i svensk rätt och infördes i samband med tryckfrihetsförordningen 1766.⁵⁰ Denna del av offentlighetsprincipen är kanske den mest centrala.

Principen är fastslagen i 2:1 TF; var och en ska *till främjande av ett fritt meningsutbyte och en allsidig upplysning, ha rätt att taga del av allmänna handlingar*. De formella kraven för allmänna handlingar anges i 2:3 TF. Bl.a. undantas minnesanteckningar från begreppet. Enligt 2:12 TF ska handlingarna efter en förfrågan utlämnas genast eller så snart det är möjligt. Avseende domar bör de skickas med post men inget hindrar myndigheten efter en lämplighetsbedömning att skicka handlingen över e-post.⁵¹

3.3 Offentlighetsprincipens historia och syfte

I ett utvecklingsperspektiv härleds offentlighetsprincipen liksom tryckfriheten främst från upplysningstiden då det rådde stark kritik mot formerna för rättskipningen.⁵² Peter Forsskåls tryck, *Tankar om den borgerliga friheten*, 1759, fick stor betydelse för utvecklingen i Sverige. Forsskål argumenterade radikalt för människans frihet och lika rättigheter. Han kritiserade bristen på insyn i myndigheternas verksamhet, vilket enligt honom var ett krav för att upprätthålla människornas fri- och rättigheter gentemot staten.⁵³

⁴⁸ Bohlin, s.16.

⁴⁹ Olsson (2008), s.137

⁵⁰ prop. 1997:39 s.206

⁵¹ Förordning (2003:234) 9-10§§

⁵² Hirschfeldt (2004), s.282

⁵³ Funcke, s.181

Tanken när offentlighetsprincipen infördes 1766 i tryckfrihetsförordningen var att medborgarna fick en rätt att kontrollera makthavarna.⁵⁴ Medvetenheten om att en avvägning mellan offentlighet och motstående allmänna- och enskilda intressen behövdes syns i 1809 års tryckfrihetsförordning där det fanns undantag för offentligheten. Bank- och riksgäldsprotokoll skulle hållas hemliga. 1810 infördes ett tiotal sekretessbestämmelser i anslutning till offentlighetsprincipens stadgande.⁵⁵

Offentlighetsprincipen motiveras huvudsakligen genom tre argument. Principen bidrar till rättssäkerhet genom möjlighet för folket att hos det allmänna kontrollera dess lagenlighet och att alla behandlas lika. Offentligheten bidrar vidare till effektivitet hos det allmänna eftersom det lättare går att följa deras arbetsgång samt avslöja inkompetens. Dessutom ger principen allmänheten tillgång till kunskap och information om samhället i stort vilket gagnar demokratin.⁵⁶ För att samhället ska kunna leva i en demokrati där all makt utgår från folket är det ofrånkomligt att samhällsförvaltningen lämnar vidsträckt information till medborgarna om sitt arbete. Det offentliga är något som angår alla.⁵⁷

⁵⁴ Olsson (2008), s.101

⁵⁵ Hirschfeldt (1998) s.10-11

⁵⁶ Olsson (2008), s.50

⁵⁷ 1975/76:209, s.69

4 Personlig integritet

Begreppet personlig integritets innebörd varierar utifrån tid, vilken persons integritet som åsyftas och vilken typ av integritet som avses.

Nationalencyklopedin definierar det som en *rätt att få sin personliga egenart och inre sfär respekterad och att inte utsättas för personligen störande ingrepp*. I förarbeten, som behandlat personlig integritet, skrivs att den enskilde bör vara tillförsäkrad en fredad sfär där oönskat intrång ska kunna avvisas.⁵⁸ Målsättningsstadgandet i 1:2 RF anger att den enskilda människans frihet och värdighet ska respekteras. Personlig integritet är också ett viktigt inslag i FN:s stadga och i EKMR.

1:2 RF ger privatlivet ett övergripande skydd och syftar till att skapa skydd för enskildas fria åsiktsbildning gentemot det allmänna.⁵⁹ När EKMR implementerades i svensk rätt 1995 utökades skyddet för privatlivet att gälla även direkt mellan enskilda. I svensk rätt ger brottsbalken främsta skyddet mellan enskilda, därutöver OSL, PUL och reglerna om pressetisk sed. Ett generellt övergripande skydd för integritetskränkningar mellan enskilda, likt det i RF, finns inte. Svensk rätt har ett svagt utvecklat skydd jämfört med andra länder inom EU.⁶⁰

För att särskilja olika typer av integritet delas dessa in i olika kategorier, den rumsliga integriteten (hemfriden), den materiella integriteten (egendomsskyddet), den kroppsliga integriteten (skydd för liv och hälsa), den personliga integriteten i fysisk mening (tex. rörelsefriheten) och den personliga integriteten i ideell mening (skyddet för privatlivet och för personligheten).⁶¹ Följande framställning begränsas till den personliga integriteten i ideell mening, dvs en persons anseende, goda namn och rykte samt bestämmanderätten över information angående privata angelägenheter.⁶²

Sociologen Irvin Altman beskriver den personliga integriteten på ett sätt som ökar förståelsen för begreppets autonomi. Enligt Altman är den personliga integriteten en process där målet är att uppnå en optimal balans för varje tillfälle mellan publikt och privat. En person måste kunna välja vilken information som ska distribueras genombli andra personer de möter, beroende på vilket rum de befinner sig i. Det är skillnad på vilken

⁵⁸ prop. 2009/10:80 s.175, prop. 2005/06:173 s.15

⁵⁹ SOU 2008:3 s.15

⁶⁰ Axberger, SvJT 2009, s.470

⁶¹ SOU 1992:84 s.187

⁶² SOU 2008:3 s.91

information man vill dela med arbetskamraterna och vilken man delar med familjen. Enligt den amerikanske filosofiprofessorn Ferdinando Schoemans är personlig integritet en social norm som förändras över tid. Normerna finns för att stärka människornas möjligheter att leva med varandra. En individ måste kunna anpassa sig till den situation som vederbörande befinner sig i och hålla viss information tillgänglig och viss dold. De sociala samhällsnormerna varierar över tid och uppfattningen om vad som anses integritetskränkande ändras snabbt, mycket på grund av teknikutvecklingen.

Det mänskliga behovet av integritet har funnits i alla tider. Personlig handlingsfrihet, att kunna välja och dra sig undan är grundläggande behov människan har. Till en början skyddades främst den fysiska integriteten. Den ideella integriteten var inte lika aktuell då man mer eller mindre levde efter guds ord eller enligt normerna från byn man levde i. När utvecklingen gick mot ökad välfärd fick människan fler valmöjligheter. De kunde välja hur de ville utveckla sin personlighet. Det blev möjligt att välja var man ville bo, vilka man ville umgås med och vad man ville göra i livet.⁶³ På slutet av 1800-talet utvecklades kameran och tryckpressen som gjorde det enklare att publicera och sprida information.⁶⁴ Diskussioner uppstod om hur privatlivet skulle skyddas. Senare kom datorn som gjorde det ännu lättare att sprida information.

4.1 Integritetsskydd i svensk rätt

Integritetsskyddet i svensk rätt är splittrat och regleras i många olika lagar vilket gör det svårt att överblicka. I BrB anges ett antal kriminaliserade kränkande handlingar, framförallt ärekränkingsbrotten. Detta utgör det främsta skyddet för personlig integritet. Vidare finns det integritetsskydd i bl.a. RF, EKMR, PuL samt de pressetiska reglerna som gäller för press, TV och radio.

4.1.1 Regeringsformen

Målsättningsstadgandet för det allmänna i 1:2 RF innebär att den personliga värdigheten ska respekteras så långt det låter sig göras med hänsyn till andra skyddsvärda intressen. I 2:1-3 RF ges individen rätt till fri åsiktsbildning. Förarbetena förklarar stadgandena med att respekten för individens självbestämmande är grundläggande i en demokrati.⁶⁵ 2011 stärktes skyddet för den personliga integriteten genom 2:6 2st RF. Bestämmelsen ger skydd mot *betydande intrång* som sker *via*

⁶³ Olsson (2008)

⁶⁴ Tännsjö (2010)

⁶⁵ prop. 2009/10:80, s.176

övervakning eller kartläggning av den enskildes personliga förhållanden. Enligt förarbetena berör det inte handlingsoffentligheten enligt 2 kap TF.⁶⁶ Åtgärder som enskild vidtar i förhållande till annan enskild omfattas inte av RF och kan inte heller åberopas av medborgarna gentemot varandra.⁶⁷

4.1.2 EKMR

Art. 8 EKMR gäller till skydd för privatlivet. Artikelns innehåller ingen definition om innebörden utan svar måste sökas i praxis. Art. 8 gäller såsom *lex specialis* till övriga bestämmelser om skydd av den enskildes friheter såsom skyddet mot tortyr och yttrandefrihet.⁶⁸

Art. 8 EKMR utgör ett minimiskydd för personers rykte, personliga integritet, personregistrering och information om privata förhållanden samt mot alltför närgången uppmärksamhet.⁶⁹ Konventionsstaterna måste enligt praxis upprätthålla ett förebyggande skydd mellan enskilda och se till att skydd upprätthålls genom effektiva rättsmedel. Effektivitet uppnås t.ex. genom ett tillsynssystem hos myndigheterna. Personer som kränkts ska även ha rätt till kompensation.⁷⁰ Europakonventionens reglering avviker markant från den svenska författningens uppbyggnad då regeringsformen reglerar enbart förhållandet mellan det allmänna och medborgarna, inte det civilrättsliga förhållandet mellan medborgarna.⁷¹

Det skydd art. 8 ger är inte absolut. I art. 8.2 framkommer de faktorer som kan motivera inskränkningar i lag. En inskränkning måste dock alltid vara proportionerlig och nödvändig *i ett demokratiskt samhälle*.⁷² Ofta kommer art. 8 i konflikt med art. 10, t.ex. då press publicerar någon kränkande uppgift om enskilds privatliv. Pressen åtnjuter skydd av yttrandefriheten i art. 10 EKMR, som enligt art. 10.2 kan inskränkas efter en avvägning till skydd för annans goda namn och rykte.

Rättigheterna i Europakonventionen åtnjuter samma tyngd. Det är därför inte givet att något av intressena ska ges mer uppmärksamhet än det andra. En proportionalitetsavvägning måste alltid noggrant göras. I varje enskilt fall ska hänsyn tas till andra fri- och rättigheter i konventionen. Enligt praxis har man vid avvägningen mellan art. 10 och 8 bl.a. tagit hänsyn till

⁶⁶ SOU 2008:3, s.18

⁶⁷ prop. 2009/10:80, s.176

⁶⁸ SOU 2008:3, s.72

⁶⁹ Danelius, s.355-367

⁷⁰ art. 41 och art. 13 EKMR

⁷¹ Danelius, s.50-54

⁷² Danelius, s.351-352

allmänhetens intresse av publiceringen, hur stark kränkningen är, personens egen inställning till publicitet, hur stränga de sanktioner varit som följt publiceringen, huruvida uppgifterna som publicerats är korrekta och om journalisten gett personen tillfälle att kommentera uppgifterna. Anser europadomstolen att konventionsstaten har misslyckats med avvägningen kan de komma att ha kränkt konventionen. Det är i upp till domstolen i medlemsstaten att göra proportionalitetsbedömningen och eftersom det i stort sätt är praxis som underlag är denna form av prövning främmande för det svenska rättspositivistiska systemet.⁷³

För att undvika onödiga tillämpningsproblem med konventionen och för att ge EKMR ett materiellt tillämpningsområde för staterna att arbeta med så åtnjuter staterna en s.k. margin of appreciation. Denna gäller på de områden där europadomstolen anser att staterna själva är bäst lämpade att göra avvägningar samt på de områden där en gemensam europeisk standard saknas. Det senare är fallet för den svenska handlingsoffentligheten.

Handlingsoffentligheten utgör ett tillåtet undantag av art.8 även om den skiljer sig markant från andra konventionsstaters system.⁷⁴ Principen har så starkt fäste i svensk rätt och utgör grunden till demokratin. Den anses därför komma före i en bedömning när rättigheterna i Europakonventionen ställs mot varandra.⁷⁵ Var gränsen mot sekretess ska gå finns det ingen enhetlig uppfattning om.⁷⁶ Europadomstolen sagt att gränsen i vart fall går vid särskilt känslig information såsom medicinska förhållanden.

Det bör observeras att europadomstolens praxis är dynamisk och gränserna för vilken "margin of appreciation" staterna åtnjuter har inga fasta gränser. Skulle det uppstå en gemensam europeisk standard upphör principen att gälla.⁷⁷

4.1.3 Yttrandefrihetsbrottet förtal

Det mest centrala skydd som ligger till förfogande för enskilda när deras personliga integritet kränkts i ideell mening via ett grundlagsskyddat massmedia är bestämmelsen om förtal. Bestämmelsen hittas i 7:4 14 p TF och innebär att den som sprider information om annan persons personliga förhållanden under vissa omständigheter kan straffas.

⁷³ Danelius, s.355-470

⁷⁴ Kleberg, s.551

⁷⁵ Danelius s.50-357

⁷⁶ SOU 2008:3 s.79

⁷⁷ Danelius s. 50-357

Förtal omfattar kränkningar av den enskildes goda namn och rykte dvs hur personen uppfattas i andras ögon och utgör på så vis en ärekränkning i objektiv mening.

Förutom förtal utgör förolämpning ett ärekränkingsbrott. Förolämpning är en subjektiv form av förtal som konsumeras i det fall förtal föreligger. Framställningen inriktas på förtalsbestämmelsen. Eftersom det handlar om ett yttrandefrihetsbrott gäller exklusivitetsgrundsatsen och därmed finns inga krav för uppsåt. Det är ansvarssystemet som pekar ut personen som får stå till svars.

Historiskt sätt fanns inslag av förtalsbrottet i lagarna redan under medeltiden. Det var bara osanna uppgifter som kunde bestraffas då, ingen skulle åtnjuta mer ära än han förtjänade. Samma förutsättningar gällde fram till 1800-talet då man framförde argument som ifrågasatte sanningen samt idéer att skyddet till för den enskilde och inte samhällsintresset av att få del av "sanningen". Förtal kom härefter att omfatta både sanna och osanna kränkande upplysningar. I linje med de nya argumenten fanns det möjligheter till en försvarlighetsbedömning då förtal inte skulle anses föreligga.

Förtalsparagrafen innehåller tre rekvisit; en uppgift ska lämnas, uppgiften ska avse någon annan och uppgiften ska vara ägnad att utsätta denne för andras missaktning.

Uppgiftslämnandet ska bedömas efter en undersökning av bakomliggande, objektiva omständigheter vilka uttalandet kan grundas på. Rena värdeomdömen som ges utifrån moraliska eller ideologiska utgångspunkter kan inte utgöra förtal. Att uppgiften ska avse annan innebär att personen ska kunna identifieras. Det är tillräckligt att personen är identifierbar av *en* utomstående person. Uppgiften ska också vara ägnad att utsätta den berörda personen för andras missaktning. Här räcker det att det uppkommit fara för missaktning. Farebedömningen sker utifrån den utpekade och dennes omgivnings perspektiv. Ett exempel är att beskylla annan person för brott eller bristande hederlighet.⁷⁸

Förtal är inte straffbart om det med hänsyn till omständigheterna varit försvarligt att lämna uppgift i saken och att det kan visas att uppgiften var sann alternativt att uppgiftslämnaren haft skälig grund för uppgiften.

⁷⁸ Axberger (1984), s.217-234

I det fall uppgiften visar sig vara sann måste en försvarlighetsbedömning fortfarande göras. Försvarligheten ska enligt förarbetena bedömas i linje med rätten till den vidsträckta yttrandefriheten i svensk rätt. Det allmänna intresset av den rutinmässiga nyhetsförmedlingen ska ges tung vikt i avvägningen mot enskildes anspråk på skydd mot kränkande uttalanden. Vad som avses med allmänt intresse är den information som tilldrar sig allmänhetens intresse, inte att det föreligger ett allmänintresse för dess publicerande, alltså som tillåter pressen själv att bestämma när något ska publiceras. På området kring vad som anses vara allmänhetens intresse tillkommer regler om pressetiska ställningstaganden. Enligt dessa finns det en gräns för vad som anses etiskt rätt att publicera. Av reglerna följer att alla former av publicering som har allmänt intresse kan inte vara tillåtna.⁷⁹

4.1.4 Personuppgiftslagen

1998 implementerades direktiv från EU som kom att regleras i PUL.⁸⁰ Syftet med PUL var vid dess tillkomst att förbjuda behandling av personuppgifter och verka som ett skydd för den personliga integriteten. Tidigare hade vi i svensk rätt tillämpat datalagen till skydd på området men på grund av den snabba teknikutvecklingen förlorade lagen sitt syfte.⁸¹

Undantag i PUL gavs för journalistisk verksamhet. EU gav medlemsstaterna frihet att själva avgöra vad som skulle inrymmas detta begrepp. I NJA 2001 s. 409 säger HD att alla personer som ägnar sig åt informationsspridning i frågor av betydelse för allmänheten har ett sådant ändamål. Till skillnad från EU-direktivet gavs i PUL också ett undantag för offentlighetsprincipen. PUL tillämpas enbart enligt 7§ utom det skydd som yttrandefrihetsgrundlagarna ger.

4.1.5 Pressetiska regler för press, radio och tv

De pressetiska reglerna syftar till att motverka oseriös journalistik och tillämpas av press, radio och tv. Reglerna är inte lagstadgade men fyller jämväl en viktig funktion till skyddet för privatlivet och att publicering inte sker för mer än vad som anses vara försvarligt.⁸² Verksamhetens syfte är att upprätthålla förtroendet för pressen.⁸³ I reglernas 7§ står det att publicitet som kan kränka privatlivets helgd ska övervägas noga. Om

⁷⁹ Axberger (1984), s.227-238

⁸⁰ Dir. 95/46/EG

⁸¹ Olsson (2008) s.49-63

⁸² Olsson (2008), s.225-229

⁸³ SOU 1980:8, s.68

inte ett uppenbart allmänintresse kräver offentlig belysning ska publicitet avstås ifrån.⁸⁴ Bryter någon mot reglerna publiceras fällningen och expeditonsavgifter krävs. I förarbeten hänvisas till denna s.k. självsanerande funktion i samband med diskussioner om skydd för privatlivet.

⁸⁴ Olsson (2008), s.225-229

5 ANALYS OCH SLUTSATS

5.1 Yttrandefrihet och personlig integritet

Länge har det debatterats om informationsteknikens påverkan på den personliga integriteten och dess skydd mot intrång. Det är framför allt spridningsmöjligheterna och lättillgängligheten av information som framstår som ett problem. På pressens område har ett självsaneringssystem utvecklats där etiska regler för press, radio och tv ställts upp. Skyddet fungerar tillfredsställande och det tillämpas i princip på eget initiativ. Sedan möjligheten till utgivningsbevis kom har det blivit lätt för nästan vem som helst att åtnjuta grundlagsskydd på internet vilket är den största spridningskanalen som finns. Pressreglerna har hamnat i utkanten. Inom yttrandefrihetsgrundlagarna är skyddet för kränkningar nästan kraftlöst.

Det räcker att slå på nyheterna för att förstå att yttrandefriheten inte är lika självklar som man lätt kan tro, journalister dödas, hotas och frihetsberövas. I andra länder ses friheten som total lyx. Frihetens starka skydd i svensk rätt är ett arv från historien. Medborgarnas kamp genom århundraden att få sina åsikter hörda ska inte förbises. Är det verkligen så att vi måste inskränka yttrandefriheten för att komma till rätta med de kränkningar folk blir utsatta för? Yttrandefriheten ligger till grund för samhällsutvecklingen, demokratin och välfärden. Det måste alla vara ense om att vilja ha. Friheten måste få behålla sitt skydd.

Det krävs utveckling av normer, moral och förhållningssätt till nyttjandet av vår frihet. Det är stor skillnad på att man *får* yttra sig om vad man vill och att man inte *bör* göra det. Privatlivet är minst lika skyddsvärt som yttrandefriheten, problemet med lagstiftning är att skydd för personlig integritet kommer att inskränka rätten till yttrandefrihet direkt eller indirekt hur vi än gör, något som bör undvikas. Det finns försök i svensk rätt till att skapa skydd för privatlivet som inte har kommit att fungera särskilt effektivt, i vart fall inte för personlig integritet i ideell mening. Självsaneringssystemets regler har fungerat utmärkt som riktlinjer. Om alla försökt hålla sig till dem hade färre människor känt sig kränkta och yttrandefriheten kanske inte behövt ifrågasättas.

Fungerar inte självsaneringsystemet bör lagstiftaren tycka till. I förarbetena till förtalsparagrafen framkommer att förtal utgör angrepp på annan människas ställning vilket för den enskilde kan vara farligt och leda till uteslutning ur gruppgemenskapen som människan är hänvisad till att leva i, och visst är det så. Självrespekt, självkänsla och självbestämmande är viktiga värden för människor. Frågan är var gränsen till yttrandefriheten går, då personlig integritet är ett värde bestående av moral. Trots att varningsklockor ringer för den svenska lagstiftaren när det kommer till skydd för personlig integritet bör de kanske förhålla sig mer till tanken av värdet för människors sociala välbefinnande.

5.2 Lexbaseproblematiken

Genom ett enkelt anskaffat utgivningsbevis får sajten Lexbase grundlagsskydd, vilket gör att de faller utom tillämpningsområdet för PUL och kan tillhandahålla domar för allmänheten i enlighet med offentlighetsprincipen. Domarna är givetvis tillgängliga i domstol men Lexbase ökar tillgängligheten och spridningen. Detta har skapat konflikter eftersom enskilda har känt sig kränkta. Lexbase erbjuder nerladdningsbara kopior av domar för 79 kr. Det ifrågasätts om inte tjänstens ändamål är kommersiell. Lexbase anser själva att deras verksamhet enbart tillgodoser rätten till fri opinionsbildning. Syftet med förhandlings- och handlingsoffentligheten är ju att bidra till rättssäkerhet, effektivitet, kompetens och en väl fungerande demokrati.

Lexbase skriver också i ett pressmeddelande *att en offentlig rättegång med en offentlig dom givetvis kan kännas integritetskränkande precis som för en person att bli dömd för ett brott, men den kränkningen görs inte av Lexbase.*⁸⁵ De är förvånade över att den brottspreventiva effekt sajten ger inte nämns i debatten. Lexbase friades på samtliga punkter för åtalet i april. Vad händer om målsäganden går vidare med målet till europadomstolen?

Europadomstolen har ett annat synsätt på hur fri- och rättigheterna förhåller sig till varandra jämfört med Sverige. Art. 8 och 10 åtnjuter lika starkt skydd. Det finns indikationer i praxis på att var och en bestämmer över sina personliga angelägenheter och det finns framförallt tre mål som snarligt behandlar konflikten jag pratar om. Det första är *A mot Norge* där en tidning i samband med ett mord hade publicerat förundersökningsuppgifter i vilka en man kunde identifieras som

⁸⁵ Lexbase.se

tidigare varit dömd för mord. Europadomstolen framhöll att konventionsstaterna erhåller en bred tolkningsmarginal vid avvägningen till art. 8, slutsatsen var ändå att Norge kränkt art. 8. I *White mot Sverige* hade kvällsposten beskyllt White för b.l.a. mordet på Palme. Europadomstolen sa att tidningen hade gett en balanserad bild av anklagelserna och att med hänsyn till allmänintresset så hade art. 8 inte kränkts. I *Lahtonen mot Finland* hade kränkande uppgifter från offentlig domstolsförhandling om en åtalad polis publicerats i en tidning. Europadomstolen hänvisade till allmänintresset och sa att art. 10 hade kränkts. Enligt Danelius kan personuppgiftsregistrering beröra rätten till privatliv, t.ex. information om tidigare brottslighet.⁸⁶

Inget anger att Sverige inte uppfyller europakonventionen. Konventionen tillämpas dock dynamiskt vilket gör att Sverige kan komma att kränka konventionen om de inte håller sig i linje med den praxis som utbildas på området. Privatlivet ges starkare skydd i Europakonventionen än i svensk rätt och offentlighetsprincipens funktion särskiljer sig från andra konventionsstaters rättsordningar. Dessutom inskränker en gemensam europeisk uppfattning området för margin of appreciation. Innebär detta att Sverige är i farozonen till att kränka EKMR? Europadomstolens utveckling verkar gå mer åt privatlivets håll än vad svensk rätt gör.

5.3 Krävs ytterligare skydd för personlig integritet?

Personliga integritetens gränser avgörs av moral vilken förändras snabbt. Det förefaller svårt att fastställa definitionen för kränkningar av personlig integritet eftersom begreppet uppfattas olika mellan människor. Detta medför svårigheter att införa lag på området.

Det krävs att människor skapar en diskussion, vilken moral ska vi leva efter? Ett självsanerande system som tar sikte på kränkningar av den personliga integriteten vore att föredra. Aktörerna som omfattas av grundlagsskyddet i TF och YGL måste ta sitt ansvar. Om massmedier inte tar ett ansvar kommer det ganska snabbt bildas opinioner mot deras skyddade position och röster för ökat integritetsskydd. Människors behov av ett privatliv måste skyddas och uppgiften är främst massmediernas.

⁸⁶ Danelius s. 363

5.4 Slutsats

Jag ska inte hålla tyst om att jag länge tyckt att man ska värna om den personliga integriteten. Vad har andra för rätt att yttra sig om saker som angår mig, som de dessutom vet mycket mindre om än vad jag själv vet? Jag anser också att om någon vill veta något om mig eller mitt liv ska de vända sig till mig och inte till någon annan. När jag träffar nya människor vill jag se dem ofärgat och oberoende av vad andra människor tidigare sagt om dem. Den uppmärksamhet jag någon gång fått kring min information på sociala medier har gjort att jag ställt mig frågan, varför skulle det som står där vara sant? Informationen har inte med mig att göra? Det är bara ett socialt media? Och i samband med uppsatsskrivandet har jag kommit till insikt om att det är just det som det handlar om, att vara social. Skvaller behövs för att vi ska bilda oss en uppfattning om medmänniskor, det behövs både felaktiga och riktiga påståenden. Detta för att få en bild om hur människor tänker och agerar vilket ger tillit. Snacket som flödar är en form av social kontroll. Avviker man markant från det som uppfattas moraliskt får man tillhugg.

Försök se det jag skrivit ovan i ett större perspektiv, i ett samhällsperspektiv. Det krävs att alla former av åsikter kommer fram, bra som dåliga, för att hitta det som ger acceptans. Om bara en person ska bestämma vilka samhällsnormer som är de rätta kommer protester mot detta förr eller senare. Det finns bevis för det. Se t.ex. vad som hände i Tyskland under 30 och 40-talet. En vidsträckt yttrandefrihet måste därför finnas, för samhällets bästa och för att allas åsikter ska få göra sig hörda. Precis som J.S. Mill ansåg, yttrandefriheten leder oss till sanningen.

Kanske måste man acceptera när felaktig information som angår ens person dyker upp, på samma sätt som man måste finna sig i att omoralisk propaganda dyker upp i debatten. Förr eller senare kommer argumenten förlora tyngd. Jag anser därför att yttrandefrihetsskyddet ska behållas så starkt det är möjligt. De kommunikationsformer som är särskilt viktiga för opinionsbildning ska skyddas. Ur ett historiskt perspektiv är det inte önskvärt att införa bestämmelser i grundlag eller i lag som inskränker denna frihet. Det är dock oerhört viktigt att den personliga integriteten får det skydd den behöver, det finns en gräns på vilken grad av integritetskränkande information som ska vara accepterad att sprida. På området utgör diskrimineringsförbudet också ett viktigt skydd. Svensk rätt tillhandahåller inte ett tillfredsställande skydd för den personliga integriteten. Det måste komma till andra åtgärder. Mitt förslag är att upprätta någon form av självgranskningssystem.

2014 tillsatte regeringen en ny integritetsskyddskommitté som har fått i uppdrag att analysera risker för intrång i den personliga integriteten som kan uppkomma i samband med användning av informationsteknik. Uppdraget ska redovisas senast 2016.⁸⁷ Konflikten mellan yttrandefrihet och personlig integritet lever vidare.

⁸⁷ Dir. 2014:65

Käll- och litteraturförteckning

Källor

Offentligt tryck

Propositioner

Prop. 2009/10:80 En reformerad grundlag

Prop. 2005/06:173 Översyn av personuppgiftslagen

Prop. 1975/76:209 Om ändring i regeringsformen

Statens offentliga utredningar

SOU 2012:55 En översyn av tryck- och yttrandefriheten del 1 och 2

SOU 2008:3 Skyddet för den personliga integriteten

SOU 2007:22 Skyddet för den personliga integriteten del 1 och 2

SOU 1997:39 Integritet, offentlighet och informationsteknik del 1

SOU 1992:84 Delbetänkande av kommittén om ideell skada

SOU 1980:8 Betänkande av integritetsskyddskommittén

SOU 1979:49 Grundlagsskyddad yttrandefrihet

SOU 1975:75 Medborgerliga fri- och rättigheter

Kommittédirektiv

Dir. 2014:65 Den personliga integriteten

Litteratur

Axberger, Hans-Gunnar: Yttrandefrihetsgrundlagarna, Stockholm 2012

[Cit. Axberger (2012)]

Axberger, Hans-Gunnar: ”Integritetsskydd i perspektiv”. I: Svensk

Juristtidning, 2009.

[Cit. Axberger, SvJT 2009]

Axberger, Hans-Gunnar: "Processens offentlighet – värn eller hinder?". I

Svensk Juristtidning, 2002.

[Cit. Axberger, SvJT 2002]

Axberger, Hans-Gunnar: Tryckfrihetens gränser, Helsingborg 1984.

[Cit. Axberger (1984)]

Bohlin, Alf: Offentlighetsprincipen, 9:e upplagan, Nordstedts Juridik, Stockholm, 2015.

Brinnen, Martin: Teknikoberoende yttrandefrihetsreglering? Det IT-rättsliga observatoriets rapport 10/09, Stockholm 1999.

Danelius, Hans: Mänskliga rättigheter i europeisk praxis En kommentar till Europakonventionen om de mänskliga rättigheterna, 4:e upplagan, Nordstedts Juridik, Stockholm 2012.

Edelstam, Henrik: Offentlighet och sekretess i rättegång: principen om förhandlingsoffentlighet, Nordstedts Juridik, Stockholm 2001.

Funcke, Nils: Offentlighetsprincipen; praktik och teori, Studentlitteratur, Lund 2014

Hirschfeldt, Johan: "Förhandlingsoffentligheten i domstol sedd från ett utvecklingsperspektiv". I: Andersson, Torbjörn, Lindell, Bengt (red.) Festskrift till Per Henrik Lindblom, Iustus Förlag AB, Uppsala 2004 [Cit. Hirschfeldt, (2004)]

Hirschfeldt, Johan: "1766 års tryckfrihetsförordning och offentlighetsprincipens utveckling". I: Förvaltningsrättslig tidskrift, 1998. [Cit. Hirschfeldt, (1998)]

Hydén, Håkan: Rättssociologi som rättsvetenskap, Studentlitteratur. Lund 2002.

Kleberg, Olof: "Integritet - en bristvara som få vill skydda". I: Svensk Juristtidning 2009.

Olsson, Anders R: Yttrande och tryckfrihet; handbok för journalister, 7:e upplagan, Studentlitteratur, 2012. [Cit. Olsson (2012)]

Olsson, Anders R: Att stänga det öppna samhället, Tusculum förlag 2008. [Cit. Olsson (2008)]

Reimers, Elisabet: "Integritetsskyddet i Regeringsformen". I: Svensk Juristtidning 2009. [Cit. Reimers (SvJT 2009)]

Tännsjö, Torbjörn: Privatliv, Fri Tanke förlag, Stockholm 2010

Elektroniska källor

Karnov - Svensk lagsamling med kommentarer, Regeringsformen 2 kap
1§. 2015-04-21.

Lexbase -

<https://lexbase.se/site/press/23?s=cbe257d1244ab5c9793c6a95b556ba5d>
2015-05-15

Rättsfallsförteckning

Högsta domstolen

NJA 2008 s. 946

NJA 2005 s. 805

NJA 1988 s. 118

Tingsrätten

Stockholms tingsrätt dom 10 april 2015, mål nr. B 1560-14.

Europadomstolen

Handyside mot Förenade Konungariket,

dom den 7 december 1976 (Application no. 5493/72)

A. mot Norge,

dom den 9 april 2009 (Application no. 28070/06)

White mot Sverige,

dom den 19 september 2006 (Application no. 42435/02)

Lathonen mot Finland,

dom den 17 januari 2012 (Application no. 29576/09)